

Reykjavík, 7. febrúar. 2020

Umsögn FEDON við Grænbók mennta- og menningamálaráðuneytis um fjárveitingar til háskóla.

Stjórn FEDONS telur að löngu sé tímabært að taka til skoðunar fjárveitingar til háskóla á Íslandi. enda er ljóst að þrátt fyrir að Háskóli Íslands skori nokkuð hátt á alþjóðlegum matslistum háskólanna, þá vantar heilmikið upp á innviði hans og sá kostnaður leggst þungt á doktorsrannsakendur og nýdóktra við Háskóla Íslands. Bæði er það vegna þess að rannsóknarstyrkir eru allt of fáir og of litlir, nýdoktorastyrkir eru einnig lágir og of fáir, sem gerir atvinnuhorfur doktorsnema verri fyrir vikið. Loks má nefna að þessi hópur telst til stærstu hluta stundakennara við Háskóla Íslands, en kjör þeirra eru í senn? mjög lág og réttindi engin þar sem hópurinn á ekki aðild að stéttafélagi. Ef svo er horft til þess að doktorsnemar og nýdoktorar framkvæma stóran hluta þeirra rannsókna sem fara fram við skólann er ljóst að við þetta ástand verður ekki unað.

Almennar athugasemdir

Grænbók þessi varpar fram áleitnum spurningum á borð við hverjar eru helstu áskoranir framtíðarinnar og hvernig háskólar eiga að takast á við þær, hvað einkennir íslenskt háskólaumhverfi, hvernig bregðast skal við þörfum atvinnulífsins og hvað einkennir góða háskóla. Heilmikið er fjallað um reiknilíkan háskólanna og má vel taka undir áhyggjur (sjá kafla 6.13.1, bls 61.) um að líkanið sé til þess fallið að auka magn fremur en gæði.

Lítill gaumur er hins vegar gefinn að grunntilgangi háskólans, þ.e. þekkingarsköpun og viðhaldi þekkingar. Þrátt fyrir að spurt sé hvað einkenni góða háskóla er aldrei vikið að spurningunni til hvers eru háskólar? Eru þeir til að auka þekkingu og þroska á einstaklings- og

sannfélagsbundnum grunni, eða eiga háskólarnir að vera einhvers konar framleiðslutæki vinnuafis fyrir atvinnulífið.

Bág staða rannsókna

Í kafla 2.3.2 er Rannsóknarsjóður Vísinda- og tækniráðs talinn upp sem hluti í öðrum tekjum háskólans og þá eru framlög til rannsókna talin með áskorunum (kafla 6.5). Í þeim kafla er farið yfir misheppnaðar tilraunir til að koma á reiknilíkani og svo talin upp gagnrýni um að rannsóknir séu flokkaðar með öðrum verkefnum. Við tókum heilshugar undir þá gagnrýni.

Ekki er tekið með í reikninginn að framlag til grunnrannsókna af hendi ríkisins (hugtak sem ekki er að finna í Grænbókinni) er allt of lágt. Tvöfalda þarf minnst framlög til Rannsóknasjóðs, líkt og Vísindafélag Íslands benti nýlega á í opnu bréfi til þeirra ráðherra sem sitja í Vísinda- og tækniráði.

Þessi bága staða rannsókna á Íslandi kemur sér illa fyrir doktorsnema sem sinna stórum hluta rannsókna sem framkvæmdar eru á landinu. Í skýrslu sem FEDON gaf út sl. haust kom fram að fjórði hver doktorsnemi er ekki á rannsóknarstyrk og flestir þeir sem þó eru á styrk hafa þurft að sækja um oft en tvisvar. Í fjölmiðlaumfjöllun um skýrsluna kom m.a. fram dæmi um doktorsnema við Háskóla Íslands, sem stundaði rannsóknir sínar um íslenskt efni í Póllandi, einungis vegna þess að viðkomandi gat ekki framfleytt sér á Íslandi.

Laun doktorsnema eru lág og þá eru doktorsnemar mjög oft skráðir í 91% starf eða lægra, þar sem að laun að frátengdum launagjöldum sem dregst af doktorsstyrk, ná ekki upp í umsaminn launataxta samkvæmt kjarasamningum.

Staða doktorsnáms

Í kafla 5.2 er spurt hvort framtíðarsýn stjórnvalda hafi náð fram að ganga. Sérstaklega er spurt um fjölgun nemanda á öllum námsstigum. Nokkuð augljóst að nemendum hefur fjölgað en þegar þessi framtíðarsýn var lögð fram heyrði til undantekninga að menn stunduðu doktorsnám við Háskóla Íslands. Mynd 12: sýnir hins vegar að sá fjöldi fór yfir 600 árið 2016. Hins vegar er ekki spurt hvað þarf að fylgja til þess að fjölgun nemenda komi ekki niður á gæðum námsins.

Þannig voru engir innviðir fyrir doktorsnám og fyrir vikið varð staða doktorsnema óljós og handahófskennd. Mikil bót varð þó á þjónustu við doktorsnema fyrir tveimur árum þegar miðstöð framhaldsnáms fór að bjóða upp á vinnustofur fyrir doktorsnema en þó má gera enn betur. Starfsmenn miðstöðvar framhaldsnáms eru einungis tveir talsins og eru báðir starfsmenn önnur kafnir. Fjölga þarf starfsmönnum miðstöðvarinnar, ekki síst þar sem ekki gefst tími til að sinna meistaranámi við háskólann.

Þessi sprenging í fjölda doktorsnema er þannig áskorun út af fyrir sig sem þarfnast sérstakrar skoðunar. Nauðsynlegt er að tekið verði á þessum vanda því ekki væri mögulegt að framkvæma nema hluta þeirra rannsókna sem fara fram á Íslandi án framlags doktorsnema. mörkum til rannsókna á Íslandi. Þá þarf líka að tryggja eðlilega endurnýjun/nýliðun en mikil óvissa tekur við eftir vörn doktorsverkefnis þar sem nýdoktora stöður eru sárafáar. Hætta er á því að hvati

nema til að leggja í doktorsrannsóknir hverfi ef nýliðun eða tækifæri innan háskólakerfisins eru eins takmörkuð og raunin er í dag.

Í kafla 5.2.4 er sagt að doktorsnám hafi eflst verulega samhliða aukinni rannsóknastarfsemi. Það er hins vegar hvergi rökstutt eða skýrt neitt frekar. Nýleg [skýrsla](#) FEDON um styrki til doktorsnema og stöðu þeirra bendir til þveröfugrar niðurstöðu. Ítreka þarf því að fjölgun nemenda er ekki sama sem betra nám.

Stundakennsla

Ekki er hægt að tala um fjárveitingar til háskólastigs án þess að nefna kjaramál þar sem launakostnaður er mjög hár hluti útgjalda hjá Háskólum. Þar er óhjákvæmilegt að nefna kjör stundakennara sem sjá um þriðjung allra háskólakennslu við háskóla Íslands. Það hlutfall er gífurlegt miðað við að hugsunin á bak við stundakennslu er fyrst og fremst sú að fá sérfræðinga úr atvinnulífinu til að miðla þekkingu úr störfum sínum. Hins vegar hafa stundakennarar oft umsjón með heilum námskeiðum, margir hverjir meira en einu námskeiði, leiðbeina nemendum í lokaritgerðum og fá fyrir það tímakaup sem er sambærilegt ósérhæfðum afgreiðslustörfum á almennum markaði. Ekki er samið sérstaklega fyrir þennan hóp heldur eru kjör einhliða ákveðin að Háskóla Íslands, stundakennarar eru ekki aðilar að stéttafélögum og greiða ekki í lífeyrissjóði af launum sínum.

Þessi staða er ekki ný af nálinni. Sem dæmi má nefna að stundakennarar fóru í verkfall árið 1981, og því löngu tímabært að bæta úr stöðu þeirra. Það er ekki ofsögum sagt að sú fagra mynd sem dregin hefur verið upp af Háskóla Íslands, sé að mjög miklu leyti á kostnað stundakennara, sem leggja á sig ómælda vinnu fyrir bág kjör og m.a. í lengjast í doktorsnámi fyrir vikið. Þetta er umræða sem skotist hefur upp á yfirborðið með reglulegu milli bili en nauðsynlegt bág staða stundakennara verða hins vegar ekki leiðrétt nema að nóg fjármagn sé til boða fyrir kennslu.

Lokaorð

Hér hafa verið týnd til nokkur atriði sem lítið hefur farið fyrir í almennri umræðu um háskóla á Íslandi. Hins vegar er nauðsynlegt að hafa þau í huga til að geta lagt heildarmat á þörf háskólanna fyrir fjárveitingar þannig að þeir standi undir sér til frambúðar.

Fyrir hönd stjórnar FEDON,

Björn Reynir Halldórsson, formaður.